

§ 84. [Vabariigi Presidendi kõrvaltegevused]

Ametisseastumisega lõpevad Vabariigi Presidendi volitused ja ülesanded kõigis valitavates ja nimetatavates ametites ning ta peatab ametisoleku ajaks oma erakondliku kuuluvuse.

Autor *Kristel Urke*

Ajaloolised tekstid

PSMS 1933: § 59 lg 2. Riigivanema amet ei või olla seotud ühegi muu teenistusega ega kutseülesannetega. Kui Riigivanemaks on valitud Riigikogu liige, siis loetakse ta Riigikogust lahkunuks pühaliku töötuse andmisega.

PS 1937: § 43. Vabariigi Presidendi amet ei või olla seotud ühegi muu teenistusega ega kutseülesandega.

Kui Vabariigi Presidendiks on valitud Riigikogu liige, siis loetakse ta Riigikogust lahkunuks Vabariigi Presidendi ametisse astumisega.

Sisukord

I. Sissejuhatus

II. Valitavates ja nimetatavates ametites volituste ja ülesannete lõppemine

III. Erakondliku kuuluvuse peatamine

I. Sissejuhatus

- 1 PS § 84 sätestab VP-le kõrvaltegevuste keelu. Sättes on eristatavad kaks aspekti:
 - a) ametisse astumisega lõpevad VP volitused ja ülesanded kõigis valitavates ja nimetatavates ametites;
 - b) VP peatab ametisoleku ajaks oma erakondliku kuuluvuse.
- 2 Sätte eesmärk on tagada VP sõltumatus ja objektiivsus ning PS §-s 81 sätestatud ametivandes sisalduv erapooletus. Keeluga püütakse vältida võimalikku huvide konflikti, mis võib kaasneda juhul, kui VP täidaks presidendiametile lisaks mõnda muud nimetatavat või valitavat ametit. Samuti välditakse poliitilist kallutatust, mis võib kaasneda juhul, kui VP oleks aktiivselt mõne erakonna liige. VP peab olema kogu rahva president ja, nagu VP kinnitab § 81 järgse ametivande andmisel, tegutsema kogu Eesti rahva hüvangu, mitte üksnes teatud poliitiliste või isiklike eelistuste nimel.

II. Valitavates ja nimetatavates ametites volituste ja ülesannete lõppemine

- 3 Väljend „valitavad ja nimetatavad ametid“ hõlmab minimaalselt kõiki ametikohti, kus isik täidab mõnda avalikku ülesannet, seejuures nii tasustatud kui ka tasustamata ametikohad. Hõlmatud võivad olla ka sellised kõrvaltegevused, millel ei täideta konkreetselt avalikku ülesannet. Tähtsust omab siinkohal eelkõige kõrvaltegevuse iseloom ja ülesanded, mida täidetakse, mitte see, kas töötamine toimub avalikus või erasektoris, avaliku teenistusena või töölepingu alusel. Hinnata tuleks seda, millised oleksid VP ülesanded kõrvaltegevuse käigus, kelle või mille üle omaks VP mõjuvõimu ja milliseid otsuseid ta mõjutada saaks.

Säte hõlmab ka äriühingute juhatusse ja nõukogusse kuulumist ning nn vabasid elukutseid.¹

- 4 Säte ei piira VP osalemist vabaühendustes, kus VP-l ei ole ametiseisundit. Samuti ei piira kommenteeritav säte mittetulundusühingu liikmelisuse läbi selle juhtorganisse kuulumist, loominguist ega töölepingu alusel tehtavat mitteolulist tegevust² ega näiteks korteriühistu juhatusse kuulumist. Varasemalt on leitud, et PS § 84 piirab VP pedagoogilist tööd.³ Kui töölepingu alusel tehtava täiemahulise õpetajatöö puhul võib sellise seisukohaga nõustuda, ei ole samas alust tõlgendada PS §-i 84 selliselt, et see piiraks nt VP õigust anda koolides või ülikoolides külalisloenguid ja saada selle eest tasu. Sellise ühekordse pedagoogilise või akadeemilise töö puhul puuduksid VP-l sellised võimuvolitused või huvid, mis võiksid kahtluse alla seada tema erapooletuse oma ametiülesandeid täites. Niisiis tuleks VP tegevuse lubatavust hinnates pidada silmas eespool selgitatud PS § 84 eesmärki ning lubada selliseid tegevusi, mis nimetatud eesmärgiga vastuollu ei lähe.
- 5 Teiste Euroopa riikide põhiseadused sätestavad riigipea kõrvaltegevuste piiranguid erineva intensiivsusega. Saksamaa põhiseadus⁴ sätestab, et riigipea ei tohi olla üheski teises tasustatavas riigiametis ega muul tööl ega ühegi ärilistel eesmärkidel tegutseva ettevõtte juhatuses ega nõukogus. Samas Läti põhiseadus⁵ näeb vaid ette, et riigipea ei või olla samal ajal ühelgi teisel ametikohal, mis viitab üksnes avalikule teenistusele või avalike ülesannete täitmisele. Austria põhiseadus⁶ sätestab, et president ei või olla samal ajal ühegi esindusorgani liige ega hoida muud ametit. Ka Iirimaa põhiseadus näeb ette keelu kuuluda parlamenti või hoida muud ametit või tasustatavat töökohta.⁷

III. Erakondliku kuuluvuse peatamine

- 6 Erakonda kuulumise piirangu eesmärk on tagada VP poliitiline sõltumatus ja erapooletus. Eesti Vabariigis varem kehtinud põhiseadused ei näinud ette, et riigipea peab ametisoleku ajaks peatama oma erakondliku kuuluvuse. Ka Põhiseaduse Assambleel lisati selline nõue PSi eelnõu teksti alles assamblee 20. istungil.⁸ Nõude lisamise põhjendusena toodi esile vajadus tagada VP-le tasakaalustaja roll erinevate võimuinstiitutsioonide vahel. Assambleel põhjendati, et „seda saab kõige paremini teha isik, kes aktiivselt ei toeta ühtki poliitilist jõudu ega ole seotud ainult ühe erakonna või poliitilise organisatsiooniga“ ning et „riigipea seotus ühe poliitilise jõuga võiks takistada tal täitmast oma põhiseaduslikku rolli“.⁹ Riigipea erakondliku kuuluvuse peatamise nõude põhiseaduses sätestamise eeskujuks toodi assambleel Ungari ja Soome põhiseadus.¹⁰
- 7 Varasemalt on leitud, et väljend „erakondliku kuuluvuse peatamine“ tähendab üksnes deklaratsiooni, et isik ei kasuta aktiivselt oma liikmesusest tulenevaid õigusi, st ei kandideeri juhtorganitesse ega osale organite valimisel, kuid on erakonna nimekirjas.¹¹

¹ Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. 5. peatükk. Vabariigi president. § 84 kommentaar, lk 41.

² Samas, lk 42.

³ Ü. Madise, M. Gramberg. – PSKV₅, PS § 84 komm., p 1; Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. 5. peatükk. Vabariigi president. § 84 kommentaar, lk 42.

⁴ Saksamaa Liitvabariigi põhiseadus (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*), § 55.

⁵ Läti Vabariigi põhiseadus (*Latvijas Republikas Satversme*), art 38.

⁶ Austria Vabariigi põhiseadus (*Österreichische Bundesverfassung*), art 61 lg 1.

⁷ Iirimaa põhiseadus (*Constitution of Ireland*), art 12 lg 6 p 3.

⁸ V. Peep (toim.). Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee. Koguteos. Tallinn: Juura 1997, lk 663–664.

⁹ Samas, lk 663 (L. Hänni).

¹⁰ Samas, lk 663 (L. Hänni ja P. Kask).

¹¹ Eesti Vabariigi põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni lõpparuanne. 5. peatükk. Vabariigi president. § 84 kommentaar, lk 42; Ü. Madise, M. Gramberg. – PSKV₅, PS § 84 komm., p 2.

Eeltoodud Põhiseaduse Assambleel esitatud põhjendused ja täiendavalt assambleel seoses erakondliku kuuluvuse peatamise nõudega väljendatud seisukohad¹² näitavad aga, et selle sätte eesmärk oli välistada VP kuulumine ühessegi erakonda, sh passiivse liikmena. Kui VP üksnes peatab aktiivse erakondliku tegevuse, kuid on jätkuvalt formaalselt erakonna liige, on VP siiski seotud ainult ühe erakonnaga ja see seab kahtluse alla tema poliitilise sõltumatuse. Seetõttu tuleks seda kohustust tõlgendada kui kohustust astuda VP ametikohta täitmise ajaks erakonnast välja.

- 8 Siiski on arvukalt riike, eriti presidentaalse riigikorraga riikide seas, kus riigipea on kindla erakonna aktiivne liige ning esindab riigipea ametikohta täites selle erakonna poliitilisi vaateid. Eredamad näited selliste presidentidega riikidest on Ameerika Ühendriigid ja Prantsusmaa.

¹² I. Fjuk toetas „erakondliku kuuluvuse peatamise“ nõude sätestamist põhiseaduses ja ütles, et „[o]n täitsa loomulik, et riigivanem peab järgima teatud norme ja reegleid, mis on märksa tõsisemad kui lihtsalt kodanikul, ja seetõttu ma toetan ettepanekut sätestada põhiseaduses, et riigivanemaks olemise ajal ei tohi kuuluda mitte ühtegi erakonda“. A. Kaalep lisas, et „demokraatlike riikide riigipead on mingil määral samas osas mis monarhiate riigipead – kuningad, kuningannad – ja on endastmõistetav, et ka kuningad ja kuningannad ei kuulu ühessegi parteisse“. – V. Peep (toim.). Põhiseadus ja Põhiseaduse Assamblee, lk 664.